

УДК 658.155.4.003.12

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ РЕГІОНІВ

КАСЬЯНОВА Любов Василівна

аспірантка

Ефективне функціонування інфраструктурного комплексу регіонів залежить від якості державного механізму регулювання відносин у цій сфері.

Проблемами державної регіональної політики й збалансованого регіонального розвитку присвячені праці багатьох науковців, зокрема В. М. Гейця [1], М. І. Долішнього [2], П. Ю. Беленького [3], М. А. Козоріза [4] та інших. Проте до сьогодні в цій галузі досліджень існує багато актуальних не вирішених проблем, в першу чергу пов'язаних з відсутністю чітких рекомендацій щодо розробки дієвого механізму державного регулювання й підтримки пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури в Україні та її регіонах.

Мета цієї роботи полягає в розкритті особливостей державної підтримки розвитку інфраструктурного комплексу України та її регіонів.

Одним з інструментів, що дає змогу обґрунтувати пріоритетні напрями розвитку інфраструктурного комплексу регіонів, перелік стратегічних завдань, вирішення яких необхідне для забезпечення цих напрямів та джерел їх фінансування є державна регіональна політика. Державна регіональна політика формується на державному та регіональному рівнях, що дозволяє розмежувати сфери діяльності держави в регіонах і регіональної влади на місцях. Державна регіональна політика повинна створювати однаково сприятливі умови для розвитку кожного регіону України, а кожний регіон повинен формувати власну соціально-економічну політику, що забезпечить реалізацію регіональних цілей і пріоритетів розвитку. Одним з дієвих інструментів реалізації державної регіональної політики є розробка державної стратегії регіонального розвитку. Кабінет Міністрів України затвердив Державну стратегію регіонального розвитку до 2015 року [5], яка визначає пріоритетні напрями регіонального розвитку, що потребують державної підтримки та співфінансування відповідних інвестиційних проектів (табл. 1).

Таким чином, визначення пріоритетних напрямів регіонального розвитку держави є головним інструментом, що дозволяє сконцентрувати обмежені фінансові ресурси задля досягнення стратегічної мети. У зв'язку з цим особливу увагу необхідно приділяти нормативно-правовому, інституційному, організаційному, фінансовому та науково-методичному забезпеченню реалізації стратегії регіонального розвитку.

Таблиця 1

Державна підтримка пріоритетних напрямів регіонального розвитку та співфінансування відповідних інвестиційних проектів

Стратегічні завдання та пріоритетні напрями державної політики регіонального розвитку	Державна підтримка за напрямками
1	2
1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ реструктуризація економічної бази окремих регіонів і створення умов для диверсифікації на новій технологічній основі; ▪ розбудова та модернізація інфраструктури, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ збільшення обсягу інвестицій в основні сфери економіки регіонів, які визначають стратегічні пріоритети їх розвитку ▪ підтримка малого та середнього підприємництва ▪ сприяння створенню та впровадженню інновацій, включаючи розповсюдження сучасних технологій, зокрема для зменшення ризиків виникнення техногенних катастроф ▪ розвиток туризму та рекреації ▪ розвиток виробничої та соціальної інфраструктури загальнодержавного й міжнародного значення ▪ розвиток великих міст і міських агломерацій ▪ розвиток інфраструктури інформаційного суспільства
2. Забезпечення розвитку людських ресурсів:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ забезпечення високих стандартів навчання, доступного для працівників протягом усього періоду їх виробничої діяльності ▪ активізація співпраці у сфері освіти й науки ▪ забезпечення повної зайнятості працездатного населення 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ запровадження європейських та світових стандартів освіти ▪ забезпечення доступу до навчання всіх верств населення ▪ поліпшення якості освіти і забезпечення її безперервності

1	2
3. Розвиток міжрегіонального співробітництва	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ розширення міжрегіональної економічної взаємодії ▪ розвиток транскордонного, у тому числі єврорегіонального співробітництва 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ розвиток імпортозамінного виробництва і проведенням політики регулювання тарифів на транспортні послуги ▪ зміцнення міжрегіональних господарських зв'язків на основі поглиблення регіональної і галузевої спеціалізації ▪ розвиток транскордонного співробітництва
4. Створення інституціональних умов для регіонального розвитку	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад ▪ реформування адміністративно-територіального устрою ▪ узгодження діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо розвитку регіонів 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ зміна моделі територіальної організації влади, наближення її до європейських стандартів, зокрема узгодження з Європейською хартією місцевого самоврядування ▪ деконцентрація владних повноважень, перерозподіл повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з додержанням принципів децентралізації та субсидіарності ▪ зміна функцій місцевих державних адміністрацій – перетворення місцевих органів виконавчої влади загальної компетенції на контрольно-наглядові органи у структурі виконавчої влади ▪ реформування системи адміністративно-територіального устрою шляхом створення правових, економічних і організаційних умов для формування територіальних громад, які забезпечуватимуться матеріальними, фінансовими та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для ефективної реалізації завдань і виконання функцій місцевого самоврядування ▪ розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад, посилення мотивації органів місцевого самоврядування до зміцнення місцевих бюджетів через впровадження на державному рівні соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця проживання

Рис. 1. Організаційний механізм формування державної стратегії регіонального розвитку

Реалізація Державної стратегії регіонального розвитку базується на такому організаційному механізмі, рис. 1. У рамках цього механізму передбачено координацію таких основних блоків, як створення нормативно-правового та інституційного забезпечення, створення організаційного та фінансового забезпечення. Реалізація Стратегії та регіональних стратегій розвитку здійснюватиметься з широким залученням інституцій регіонального розвитку, громадських організацій, представників бізнесу тощо.

У рамках механізму реалізації державної стратегії регіонального розвитку передбачено створення регіональних стратегій та програм соціально-економічного розвитку. Так у кожному регіоні країни розроблені стратегії розвитку, які

визначають їх цільову концепцію розвитку, стратегічні цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку. Згідно з цим механізмом, пріоритетні напрями розвитку економіки регіонів повинні відповідати економічним пріоритетам державної стратегії, що впливає на якість подальшого функціонування економічного комплексу регіонів. Іншим важливим моментом є відповідність розвитку об'єктів інфраструктурного комплексу стратегічним напрямам економічної діяльності для конкретних регіонів. Для Харківської області провідними об'єктами інфраструктури є залізничний та авіаційний транспорт, енергозабезпечення, освіта і т. д. (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка відповідності визначених в регіональних стратегіях економічних пріоритетів державним пріоритетним напрямкам розвитку економіки регіонів

Область	Пріоритетні напрями розвитку економіки регіону (державна стратегія регіонального розвитку)	Пріоритетні напрями розвитку економіки регіону (стратегія розвитку регіону)	Оцінка відповідності стратегій
Запорізька	1. Модернізація та технічне переоснащення підприємств металургійного, машинобудівного, енергетичного та хімічного комплексів	1. Високотехнологічний індустріальний та аграрний комплекси.	Відповідає (+)
	2. Розвиток високотехнологічного та наукоємного агропромислового виробництва	2. Високий освітньо-науковий потенціал, з широким спектром курортно-туристичних послуг	
	3. Водозабезпечення. Покращення екологічної ситуації		
Полтавська	1. Розвиток високотехнологічного машинобудування	Соціальний, екологічний та економічний розвиток	Часткова відповідність (+/-)
	2. Розвиток нафтогазопромислового виробництва повного циклу (розвідка, видобування, переробка, транспортування тощо)		
	3. Розвиток високопродуктивного екологічно чистого агропромислового виробництва		
Сумська	1. Впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості (в першу чергу машинобудування, нафтогазовидобування, хімічна)	Промисловість, АПК	Часткова відповідність (+/-)
	2. Розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва		
	3. Впровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій		
Харківська	1. Розвиток високотехнологічного та наукоємного виробництва (в першу чергу машинобудування, авіабудування) 2. Технологічне оновлення паливно-енергетичного комплексу	1. Інноваційні високотехнологічні та наукоємні кластери економіки регіону. 2. Кластер авіаційної промисловості 3. Кластер космічної галузі 4. Кластер енергомашинобудування 5. Кластер фармацевтичної промисловості 6. Кластер нано- та біотехнологій 7. Інші кластери економіки регіону 8. Кластер аграрнопереробний 9. Кластер газовидобувний та енергетичний 10. Кластер житлово-комунального господарства 11. Кластер галузі охорони здоров'я	Відповідає (+)

Проведений аналіз Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 р. та регіональних стратегій соціально-економічного розвитку до 2015 р. Харківської, Полтавської, Сумської та Запорізької областей дозволив встановити, що пріоритетні напрями розвитку економіки регіону за стратегіями соціально-економічного розвитку регіонів не завжди відповідають пріоритетним напрямкам державної стратегії регіонального розвитку. З чотирьох проаналізованих областей пріоритетні регіональні напрями розвитку економіки тільки в двох регіональних стратегіях (Запорізької та Харківської областей) повністю відповідають встановленим на державному рівні пріоритетам економічного розвитку для цих регіонів. Пріоритетні напрями розвитку економіки Сумської області частково відповідають державним пріоритетам, зокрема пріоритетними напрямками є промисловість та агропромисловий комплекс, але не виокремлено як пріоритет в регіональній стратегії

соціально-економічного розвитку високотехнологічний напрям розвитку цих видів економічної діяльності. Стратегія соціально-економічного розвитку Полтавської області також не враховує пріоритетні напрями, визначені за Державною стратегією регіонального розвитку.

Найважливішим моментом є узгодженість між напрямками регіонального економічного розвитку, визначеними Державною стратегією та пріоритетними напрямками розвитку об'єктів інфраструктури за регіональними стратегіями, оскільки інфраструктурний комплекс визначає базові умови для забезпечення сталого економічного розвитку (табл. 3).

Аналіз відповідності визначених в регіональних стратегіях пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури державним пріоритетним напрямкам розвитку економіки регіонів дозволив встановити, що повну відповідність пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури досягнуто

Таблиця 3

Оцінка відповідності визначених в регіональних стратегіях пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури державним пріоритетним напрямкам розвитку економіки регіонів

Область	Пріоритетні напрями розвитку економіки регіону (державна стратегія регіонального розвитку)	Пріоритетні напрями розвитку інфраструктури (стратегія розвитку регіону)	Оцінка відповідності стратегій
Запорізька	1. Водозабезпечення. Покращення екологічної ситуації	Зв'язок Електропостачання Теплопостачання Готельне господарство	Часткова відповідність (+/-)
	2. Розвиток високотехнологічного та наукоємного агропромислового виробництва		
	3. Модернізація та технічне переоснащення підприємств металургійного, машинобудівного, енергетичного та хімічного комплексів		
Полтавська	1. Розвиток високотехнологічного машинобудування	Транспортне господарство Шляхове господарство Зв'язок Електропостачання Теплопостачання Газове господарство	Не відповідає (-)
	2. Розвиток нафтогазпромислового виробництва повного циклу (розвідка, видобування, переробка, транспортування тощо)		
	3. Розвиток високопродуктивного екологічно чистого агропромислового виробництва		
Сумська	1. Упровадження ресурсо- й енергозберігаючих технологій	Зв'язок Електропостачання Теплопостачання	Не відповідає (-)
	2. Розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва		
	3. Впровадження прогресивних технологічних процесів у промисловості (в першу чергу машинобудування, нафтогазовидобувна, хімічна)		
Харківська	1. Технологічне оновлення паливно-енергетичного комплексу 2. Розвиток високотехнологічного та наукоємного виробництва (в першу чергу машинобудування, авіабудування)	Транспортне господарство Шляхове господарство Зв'язок Водопровідне господарство Каналізаційне господарство Електропостачання Теплопостачання ЖКГ Газове господарство Готельне господарство Послуги населенню з освіти, культури, охорони здоров'я, екології, науки	Відповідає (+)

тільки в Харківській області. Об'єкти інфраструктурного комплексу, визначені як пріоритетні в Сумській, Полтавській та Запорізькій областях, не відповідають потребам тих видів економічної діяльності, що запропоновано розвивати в цих областях згідно із Державною стратегією регіонального розвитку.

Наступним важливим етапом проведення оцінювання відповідності державної та регіональних стратегій є визначення відповідності регіональних пріоритетів розвитку інфраструктури державним пріоритетним напрямам розвитку інфраструктури регіонів (табл. 4).

Таблиця 4

Оцінка відповідності визначених в регіональних стратегіях пріоритетів розвитку інфраструктури державним пріоритетним напрямам розвитку інфраструктури регіонів

Область	Пріоритетні напрями розвитку інфраструктури (державна стратегія регіонального розвитку)	Пріоритетні напрями розвитку інфраструктури (стратегія розвитку регіону)	Оцінка відповідності стратегій
Запорізька	1. Розвиток транспортної мережі 2. Розвиток курортно-рекреаційної сфери 3. Захист територій від підтоплення 4. Водозабезпечення. Покращення екологічної ситуації	Зв'язок Електропостачання Теплопостачання Готельне господарство	Часткова відповідність (+/-)
Полтавська	1. Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури 2. Розвиток нафтогазопромислового виробництва повного циклу (розвідка, видобування, переробка, транспортування тощо)	Транспортне господарство Шляхове господарство Зв'язок Електропостачання Теплопостачання Газове господарство	Часткова відповідність (+/-)
Сумська	1. Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури 2. Розвиток прикордонного співробітництва	Зв'язок Електропостачання Теплопостачання	Відповідає (+)
Харківська	1. Впровадження високих технологій в освіті, медицині, галузі зв'язку та телекомунікацій 2. Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури. Розвиток логістики, галузі зв'язку та телекомунікацій 3. Стимулювання прикордонного співробітництва 4. Реформування житлово-комунального господарства. Водозабезпечення. Упровадження ресурсо- й енергозберігаючих технологій	Транспортне господарство Шляхове господарство Зв'язок Водопровідне господарство Каналізаційне господарство Електропостачання Теплопостачання ЖКГ Газове господарство Готельне господарство Послуги населенню з освіти, культури, охорони здоров'я, екології, науки	Відповідає (+)

Згідно з табл. 4, у Запорізькій області для забезпечення реалізації державних пріоритетів в інфраструктурному комплексі необхідно розвивати також зв'язок, електро та теплопостачання, а також готельне господарство. У Полтавській області як пріоритет необхідно особливо увагу приділити розвитку транспортно-го шляхового господарства, що дозволить забезпечити модернізацію транспортної інфраструктури та газового господарства, яке забезпечує потреби виробництва та населення області. У Сумській області розвиток прикордонного співробітництва, обраний як пріоритет, потребує розвитку зв'язку.

Найбільш узгодженою є стратегія регіонального розвитку Харківської області, яка враховує всі пріоритетні напрями розвитку інфраструктури, що визначені в Державній стратегії.

Результати проведених досліджень дозволили провести оцінювання узгодженості регіональних та держав-

них стратегій соціально-економічного розвитку регіонів України на період до 2015 року

Перше місце посіла Харківська область, у якій економічні пріоритети та пріоритетні напрями розвитку інфраструктури, що визначені Державною стратегією регіонального розвитку відповідають аналогічним пріоритетам, визначеним в регіональній стратегії соціально-економічного розвитку. Таким чином, регіональна стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області узгоджена на високому рівні з державною стратегією регіонального розвитку, а виконання пріоритетних напрямів на державному та регіональному рівнях сприятиме сталому соціально-економічному розвитку регіону.

На другому місці за узгодженістю стратегій знаходиться Запорізька область, у якій немає чіткої визначеності пріоритетів з розвитку інфраструктури на державному та регіональному рівнях, що не відповідає Державній страте-

гії розвитку цього регіону, а тому ставить під загрозу ефективність виконання цільових програм, що їх фінансують.

На третьому та четвертому місцях за узгодженістю регіональних стратегій знаходяться Сумська та Полтавська області, відповідно. Так пріоритети регіонального економічного розвитку Сумської області частково не відповідають економічним пріоритетам державної стратегії щодо цієї області, а регіональні пріоритети розвитку інфраструктури зовсім не відповідають державним економічним пріоритетам. Саме тому було визначено, що Сумська область має низький рівень узгодженості регіональної та державної стратегій, які визначають порядок та необхідність першочергового фінансування головних пріоритетних напрямів розвитку області.

Часткова відповідність регіональних пріоритетних напрямів розвитку інфраструктури Полтавської області відповідним державним пріоритетним напрямам, а також повна невідповідність щодо державних економічних пріоритетів її регіональних пріоритетів розвитку інфраструктури та пріоритетних економічних напрямів зумовили дуже низький рівень узгодженості державної та регіональної стратегій, що ставить під загрозу подальший сталий економічний та суспільний розвиток у цій області.

Проведений аналіз особливостей державної підтримки розвитку інфраструктурного комплексу України та її регіонів дозволив дійти висновку про її неефективність. Неефективність державного регулювання розвитку інф-

раструктури зумовлена в першу чергу відсутністю дієвого механізму обґрунтування та узгодження пріоритетних напрямів розвитку інфраструктурного комплексу на рівні країни та на регіональному рівні. Така ситуація потребує підвищення координації та налагодження двохстороннього зв'язку між розробниками і виконавцями стратегій на всіх рівнях.

Література

1. Гец В. М. Социально-экономические трансформации в переходе к экономике знаний / В. М. Гец // Социально-экономические проблемы информационного общества / под ред. Г. М. Мельника. – Сумы : 2005. – 430с.
2. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 512 с.
3. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізми) / НАН України. Інститут регіональних досліджень : науковий редактор д. е. н., проф. П. Ю. Бєленький. – Львів, 2002. – 308 с.
4. Козоріз М. А. Особливості становлення та розвитку підприємницького сектору в економіці України / М. А. Козоріз // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 2008. – Вип. 6 (7). – С. 3–11.
5. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року // КМУ, 21 липня 2006 р. № 1001